

(Kronikk i Farmann Newsletter Uke 26, 1. juli 2005;
<http://www.farmann.no/strek/regjeringen.jpg>).

FARMANN

Norsk Forretningsblad

1. juli 2005.

Farmann kronikken:

Makten og dens voktere

- Av: Odd Gunnar Skagestad –

Vårt ledende tabloide kulturorgan har gerådet i stor affekt og tilkjennegitt sterke anfektelser på bakgrunn av Stortingets hardkjør mot forsvarsminister Kristin Krohn Devold. Saken ble 9. juni 2005 tatt opp på lederplass i Aftenposten, som rundet av sine betraktninger med følgende snusfornuftige konklusjon:

”Hvis stortingsflertallet [...] truer med å detaljstyre Regjeringens arbeid, har statsminister Kjell Magne Bondevik bare to ryddige utganger: Enten skifter han ut forsvarsministeren, eller han setter hele Regjeringens stilling inn på at det fortsatt må være en regjeringens privilegium å organisere sitt eget arbeid”.

En klar dom og forholdsordre fra den fordums Akersgatens tante! Men hva med den tredje mulighet: At Regjeringen tar livets realiteter til etterretning og aksepterer å la seg ”detaljstyre” av Stortinget? Er dette en mindre ”ryddig utgang”?

Avisen tenker åpenbart ikke i slike baner. I sin lederartikkel 11. juni tar den i bruk enda kraftigere skyts:

”Ved å foreslå at Stortinget fratrar Forsvarsdepartementet fullmakten til å selge forsvarseiendommer til private, [...], har Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og SV overtrådt en grense. Partiene misbruker sin flertallsmakt i Stortinget til å detaljstyre en regjering på en måte som savner sidestykke i moderne norsk parlamentarisk historie”.

Om nevnte partier vet avisen videre å fortelle at de utgjør ”*et stortingsflertall som ser bort fra de mest elementære spilleregler for forholdet mellom statsmaktene*”. Om statsministerens opptreden er følgende sluttsats å lese: - ”*At han på denne måten lar opposisjonen ydmyke en statsråd nærmest risikofritt, svekker ikke bare vedkommende statsråd, men hele regjeringsmakten*”.

Litt av en munnfull – man skulle nesten tro at avisen var i slett lune! Hvilke ”elementære spilleregler” som angivelig krenkes, får vi ikke vite. Trolig dreier det seg om kunnskap av det esoteriske slaget, som er unndratt den innsikt som vi lesere måtte besitte. Eller kanskje det dreier seg om et tids- eller situasjonsbetinget regelverk for maktens utøvelse.

Logisk nok, vil noen mene, i et land hvor riksstyret har et så flyktig og relativiserende selvbilde at det kaller seg selv ”Samarbeidsregjeringen” i stedet for Norges regjering.

Men Aftenposten er på ingen måte alene i sin rørende omsorg for de etablerte maktstrukturer. En tilnærmet samlet norsk presse synes skjønt enige om at ”stortingsregjereri” er en vederstyggelighet. Stortingets eventuelle tilbøyelighet – eller endog den blotte mulighet - til å ville instruere Regjeringen, oppfattes unisont som en trusel mot riksstyrets integritet og effektivitet. En trusel mot våre makthaveres evne til å føre en forutsigbar og troverdig politikk. For alle er jo enige om at Norge trenger en sterk, beslutningsdyktig og handlekraftig regjering, ikke sant ...? Regjeringens adgang til ”å organisere sitt eget arbeid” oppfattes ikke bare som et ”privilegium”, men som et selvsagt og ukrenkelig prinsipp. Så når Stortinget legger seg opp i denslags, står pressen og andre opinionsdannere klar til å fortelle oss at slikt er en uting.

Det var ikke alltid slik.

I år feirer vi 100-årsjubiléet for unionsoppløsningen. Noen tror at skilsmissen fra Sverige var det viktigste. I ettertid bør imidlertid dén siden av saken trygt kunne betraktes som ”collateral damage”. Hovedsaken var at Stortinget avsatte Kongen. Ikke fordi han var ”svensk” (han var like god nordmann som sine statsråder), men fordi han ikke forstod poenget med folkestyret: Et prinsipp som i sin utforming innen rammen av Norges forfatning, og i sin praktiske konsekvens, betydde at i en kompetansestrid mellom den utøvende statsmakt og folkets kårne, må førstnevnte vike. Dette prinsippet ble først formulert på norsk jord av Johan Sverdrup i hans berømte utsagn fra 1872:

"(...) i det øieblik, at al makt og kraft samles her i denne sal til afgjørelse af samfundets høieste og vigtigste anliggende, gaar der en stor vækkelse ud over landet (...)"

Den vekkelsen som Sverdrup hadde tillyst, skulle materialisere seg i 1884 ved Riksrettsdommen mot ministeriet Selmer, men selve prinsippet - bedre kjent som parlamentarismen - ble fullbyrdet først ved 7. juni-vedtaket i 1905.

Det er interessant å se hvordan pressen forholdt seg til det som skjedde da Stortinget 7. juni 1905 fattet sitt historiske vedtak. Dette beskrives av Aftenpostens politiske redaktør Harald Stanghelle i hans informative artikkel "Da pressen holdt kjæft" 9. juni d.å. Samtlige aviser fulgte lydlig oppfordringen fra statsminister Michelsen og Stortingets presidentskap om å øve selvsensur. Man kan saktens gjøre seg noen betraktninger over at pressen kunne være så til de grader nesegrust autoritetstro, men presset må ha vært enormt. Her stod "den fjerde statsmakt" overfor et skjebnetungt lojalitetskrav fra en øvrighet som kunne mønstre statsorganenes (minus Kongens) samlede autoritet, og som ovenikjøpet kunne fortelle at nasjonens interesser stod på spill. Og her fikk man den den unike - og lett paradoksale - situasjon at pressen både gikk Regjeringens og Stortingets ærend. En situasjon hvor "stortingsregjereri" var (om enn midlertidig) blitt opphøyet til en overordnet norm og avgjørende rettesnor. Egentlig ikke å undres at redaktørene gjorde knefall og gjorde som de ble fortalt. Så får det heller være at "vi mediefolk rister noe uforstående på hodet av våre kolleger fra 1905", som redaktør Stanghelle uttrykker det.

Men 1905 var, kan det anføres, en unntaks-situasjon: I dagens Norge må vi forholde oss til en normal-situasjon, eller til det som vi synes bør være en normalsituasjon. En situasjon som ifølge dagens forståelse betyr at det skal være Regjeringens privilegium å organisere sitt eget arbeid, uten utidig innblanding fra folkets kårne. Vel og bra med parlamentarisme, bare den ikke helt tar overhånd - så synes holdningen å være hos vår tids utgave av en samstemt autoritetstro presse. For parlamentarisme betyr jo bare at Regjeringen må ha støtte fra et flertall i Stortinget, er det ikke så? Ja, så står det å lese i lærebøkene. Men når kartet ikke stemmer med terrenget, kan det være nyttig å kaste et blikk ut av vinduet og se hvor landet ligger. Og realiteten i vårt norske styresett er mindretallsparlamentarisme. Dette er særnorsk: Norge er européisk rekordholder i mindretallsparlamentarisme. Frem til 1940 hadde vi nesten utelukkende (med et kortvarig unntak omkring 1905) mindretallsregjeringer. Og siden september 1961 og frem til juni 2005 har vi hatt mindretallsregjeringer i 427 av tilsammen 524 måneder, dvs. over 81 prosent av tiden.

Dette er en virkelighet som norske politiske observatører og kommentatorer – statsvitere såvel som journalister – har hatt vanskelig for å ta inn over seg. I de toneangivende politiske kommentarer avdekkes et énsپoret perspektiv, en ensrettet besserwisser-kultur og en endimensjonal forestillingsverden hvor den rådende mantra er lengselen etter et ”ryddig politisk landskap”. ”Ordnung muss sein!”, som det lyder på originalspråket. Derfor oppleves mindretallsparlamentarismen – til tross for at den er det norske politiske systems normalsituasjon – som noe ubekvemt, urovekkende og angstbefordrende.

Ikke desto mindre er vår særnorske mindretallsparlamentariske tradisjon et system som hittil har fungert utmerket, og som meget vel kan være en medvirkende faktor til at vi har et samfunn som i en FN-rapport er omtalt som verdens beste land å bo i ...

Det er et system som har kunnet fungere fordi Stortinget gjennomgående har utvist et eksemplarisk måtehold og avstått fra å bebyrde Regjeringen med instruksjer (såkalte ”Dokument 8-forslag”) i utrengsmål.

Men det er også et system som har som forutsetning at Regjeringen i sin løpende gjerning utviser et skjønn som er basert på en ubetinget respekt for Stortingets instruksmyndighet. Dette har nok skiftende regjeringer - tidligere såvel som den nåværende - i bunn og grunn forstått. Selv om denslags sikkert kan føles både irriterende og forsmedelig når man, i likhet med Kong Oscar II, er blitt husvarme på samfunnets kommandohøyder.

En regjering - eller en statsråd - må kunne tåle å motta en velfortjent korreks såvel som en instruksjon fra Stortingets side, uten at det må medføre den ene konsekvens at vedkommende statsråd eller hele regjeringen må gå av. Og i dagens Norge bør også pressen - uten å få hikke - kunne akseptere at Stortingets normale utøvelse av dets instruksmyndighet ikke nødvendigvis må få slike dramatiske følger som statsråders avgang, kabinettspørsmål, mistillitsvoteringer eller regjeringskriser.

Posted by Farmann at Juli 1, 2005 10:01 FM